

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

לקמן סג: וכריזות ס
מורה (ו:), צ) גיטין
מורה (לג:), ג) ל
ע"ב, ד) ע"י לקמן ס
ד"ה האמר פ"י לו
ג"ר שמחה מדעסוי
אחרי פרק ב ה"ו
ה"ז, (ו ס:), ס) למ
ד"ה הנחה.

ה'תשנ"ב תשנ"ג תשנ"ד

הגהות הגר"א
[גמ' (לא דאקדרי
' עד שבסני
(תני) תל"מ (וע
: בת"י):

1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812

תוספות ישנים

דסדרן "א מעבנא
א שטענדיג פאר דער
מילה לא פאר הר אר
מנות דער הס נפיש
סודרא לא מעבנא
נמי פאר אר מעבנא
די לנ מחזק יתיה ואר
אי משכח שער מעבנ
ד"מ מעיקרא דאי אקד
ה חוקה השתא מיהא
מן צפון הארץ לו ד
אי טעמא קאמר נמי
אשער שפיש דמיא

בחרתי ללדידי הגרלה לא מעבדה
כלל והיודי מעבד ולקמן מפרש
טעמא דתרייהו בידוי: פר מעבד
את השעיר. אם הקדים אתה מן
העבודות של שעיר המאזרחות לשל
שאר ועשאה קודם לפר הפר שהיא
ראויה לזכר לה מעבדה ופסלה ואינה
עולה לו לזכר לחזור ולעשותה לאחר
הפר (ה). וסדר עבודותיהן כן היא

דער פנים אלס וו וקטני דלא מע
דאמר הגרלה לא מעבבא וקטני ל
על מזבח הפנימי כדכתיב (ויקרא יז)
הגרלה דהא לרבי יהודה
דאמר קרא דאמר^ג: ואודו לעממ

[illegible]

במ' אין מעכב את הפר במ' השעיר
פר מעכב את השעיר
מקמי פר לא עבד ולא
מאי ניל מעכב את הפר
בהכל דפר במתנות
כחבי כחבי חוקה
כחבי כחבי כחבי
מ' לא מעכב עיקרא
מתנות דאקדים
בהיכוי דשעיר
הנעשר דאמר
מעכבי והא בממ'
אלא הא מני רבי
שממ' לא מעכב ואיבעית
א' היא ונהי דבסדרא
ממ' מעכב ואודוד

ומדסידירא לא מעבבא ד
לאמר אפילו לרבי יהודה
ח. מדס הפר ומדס השעיר
כחצינה חוקה אדצריס הנג
אפלוגמחא דלא החודה

דאס הקדים מעשה לחברו לר' יהודה
(ו' שירים אמרין) אס מלה כפר אס
ענד דלל כחיו יח חוקר אלל אכל דין
לענד ודלי היה הקדש ענד אכל דלל
גיות שיער בדבדב. ואלא אמר דלל
דפר ענדל דחורווי דברים ודעמי
הענין דהיה אל מנכבא. ואלעמי
אל היה למחל דשער אין מנכא אל דער
היה פסוק אל לעיל דלעמי דדברים א'
היה פסוק מקמי הגרול אלל למחל אל
אל למחל היה עממא דואל ומחל עמי
ישראל פסוק לעיל (ו' ואלעמי)
ופסוק דמחל שום עמ אל למחל

תני מצוה לחניח. ה"נ הוה מ
היא דאמר הגרלה לא מט
זוניה בחוספחא [פ"ג] וסמוך לה ש
רבי שמעון יעמוד חי וכו' ומסיק דב

ה' פליגא עליכו
ב את השעיר ושעיר
נות שבפנים בשלמא
דאי אקדמיה לשעיר
בלום אלא שעיר אין
אילימא דאי אקדים
קמיו מתנות דשעיר
אלא לאו דאקדום
מי הגרלה ומדסודרא
לה נמי לא מעכבא
דפר במזבח מקמי
ורבי יהודה היא
בבגדי לכן בחיץ
נות שבפנים קתני
ן היא דאמר הגרלה
א לעולם רבי יהודה
א מעכבא הגרלה
למעמיהו דתנאי
יעמד

וַיֵּדָע נָמִי דָא מַעֲבָא, אֲפִילוּ עָקֵר לֵה לְגַמְרֵי אֲלֵמָא אִיכָא לְמֵאן
מַעֲבָא וְכַל שָׂקֵן לְרַבִּי נַחֲמִיָּה הָא מֵנִי: דְּאִקְרִיָּה מִתְּנוּת דְּרַבִּי.
וְגַוִּי אֲפִילוּ לֹא לְאַחֲרֵי עַד גַּמְרֵי מִתְּנוּת הַפְּרוּכָה: וְגַוִּי דְּבִפְּרָא
וְגַוִּי בְּחֹזֵק הַגְּבֻלָּה מִיֵּחָא כִּי עָקֵר לֵה לְגַמְרֵי מַעֲבָא (י) דְּחָנָא
וְיִמְיָא וְכַל שָׂקֵן עַד מַעֲבָא אֲחָא הַשְּׁעִיר רַקְסִין לֵיָּה: דְּחָנָא

יְעֻזֵּר
 וְהַמְצִיחַ וְהָאֲשֵׁר הוּא מַתְּנֵהוּ שֶׁל בְּנֵינִי קָטָן פְּרוּקוֹ אֵלָּא לַעֲלוֹת הִרְאָה הוּא מֵי אֵר
 מַעֲבָב בֵּלָם (ס) עֲמֵדָה כִּי יִרְשֵׁהוּ הִרְאָה לִי מַעֲבָב בֵּלָם אֲמַל לִי כִּסְיִינִי לֵב מַעֲבָב לִי
 וְשֶׁקֶ שְׁלֹמֹה עַל רִ"ח (ז) אֵלֵּי יוֹלֵץ מִי מַחֲשֵׁת מַחֲשֵׁת בְּחֹלָם שְׁמֹה בְּנֵינִי. (ס) יִלֵּץ מִי לַחֲשֹׁמֶת אֵל
 (ל) יִכְרֵי מִיחֹרֶת (רִשְׁשֵׁת), וְהַבְּאֻרֹת הַמִּים מִנְּהָ מֵיחֹרֶת
 שְׂעִילֵי שְׁמֹנוֹ: גִּזְלֵי אֶרֶץ (בְּאֻרֹת הַמִּים): זֶה מִפְּנֵי כֹד הָאֵל
 לַעֲזֹרָה בְּסוּף עֲמֵדָה הוּא: (ס) מִיחֵי נִסְחָ דְּרַפְרִי 'בִּהֲא': (ז) 'הִיא' מִיחֵי

[illegible]

ח'ש'סר מעבב א
 השעיר ושער איו מעבב
 אהרן כהן וזכור
 ה'י'ב' מחרה בפר
 ומגדל גותן הערולת על
 השעיר ומחרה שמה
 בעור ובער כחו בפר
 ושחטו גותן הדם למי
 ששמונים וזרוע
 בעלים וזרוע הקטרת
 זמנים ומקטיר וזרוע
 ולוקח דם הפר ממי
 ששמונים בו ומזכיר וזרוע
 על הפרת הדם על הפרת
 ויוצא ושחט השעיר
 זמנים דם השעיר וזרוע
 וזרוע הדם מרם הפר
 וזרוע גותל דם הפר וזרוע
 וזרוע אחת לזרוע וזרוע
 (למטה) עמיכל על
 פי הפרכת ויוצא וזרוע

[illegible]

שחיטת הפר אלא אם
שחטו כשעשה עשר
גורגול לטלום כח הגהלה
על ב' השעירים: ואמר
לעומדיהו דתני ואמר
חי עד מתי? הוא זקק
לחיות חי עד שיהיה מן
דמו של חברו דבור' ר'
יהודה חי מוקטני של
חברו בכל שהוא לו
חבר בהגלה תתברר שה
לח' זה לעזול'.

שמעון אמר עד שעת
ידיו דבימי' כלומר עד
שיחתו עמו של שאפילו לא
הגזיל עליו ולא היה לו
חבר בגורל הזה? במאי
פליגי? כתנאי בבכרת
דבימי הקרב מדבר כ'
מקומו הניח. אשאל את

כיון דקבעתיה שמואל כ"ו. ולא
צעי לאוקמה ר"ע כרבי
שמעון כיון דר' יהודה ור' נחמיה נמי
היו תלמידיו כדליתא צפרק הבא על
יצמתו (דף סג):

ויעשהו **הטאת הגורל** **עושהו**
הטאת **וכו'** **ואת**
 ניהדר ויילץ בעלמא מהכא שיקדש
 הגורל מק"ו ומה במקום שלא קדש
 השם קדש הגורל במקום שקדש השם
 א"ד שיקדש הגורל וי"ל דמי היכי

וְדַרְשִׁין מוֹעֲשֵׂהוּ חֲטָאת הַגּוֹלֵל עוֹשֶׂהָ
כָּל שֶׁכֵּן דְּנִדְרוּשׁ וַעֲשֵׂהוּ חֲטָאת לֹא וְלֹא
(דף ע"ו:) אֲחֵרִינן גַּבִּי עֶבֶד עֲבָרִי
בִּשְׁשֵׁם מֶלֶךְ וּמֵה מִי שֶׁאֵין נִגְלָה בְּחֵלֶם
וּמִשְׁנֵי חֵלֶם בְּחֵלֶם בְּחֵלֶם הוּא נִגְלָה וְאִי
הֵחֵס דְּלִמְדָּה קִרָּא יִגְלָנוּ לֹא וְלֹא לִחֲמֵה
לְיִשְׂרָאֵל בְּה' מִנְּמַכֵּר לְנֹכְרִי אֶפְסִילוּ ה'

ואו משאר בשרו יגאלנו ולא בשר אחר
הבורל והתם לא ממשע מייגאלנו אלא
בצלה באלה הוא גאל ואיו גאל בשש
לגלויי אחקוק דקאי נמי אהגרלה דאע"ג
ועהאגרה עלה אשר אשר עיבוט
לדידה נמי חיקשי דהא יליף עיבוט
מישטא אע"ג דתנא ציה קרא
ואוי לא תנא ציה קרא לא הוה
דרשי

קרא קרא מיהו בלאו הכי מני למימר
קרא אין זה מדבריו אלא צעל הגם
דששוות (97 עה.) גבי פלוגתא דרב

[illegible]

עליו מצוה נמי ליבא והא כתיב ונתן
עמ לה וקאמר דעלייה לעבב צריך: כיון
הדרן שוב אינו צריך להיות וכו': (ט) צ"ל
עליה (באח"כ): (ל) צ"ל שהן מתפרשין בו (גמ')

(א) יַעֲמֹד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עֲלֵיו עַד מוֹת יִיחִי
 זָקוֹק לַעֲמֹד חַי עַד שֶׁעַת מוֹתוֹ דְּמוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ
 דְּבִרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר * עַד שֶׁעַת
 יוֹדֵי דְבָרִים בְּמֵאָה קָא מִיפְלְגִי כִּדְתַנָּי לְכַפֵּר
 בַּכִּפֶּרֶת דְּמִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר וְכֵן הוּא אוֹמֵר
 וְכֹלֵל מִכִּפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ מֵהַלֵּךְ בַּכִּפֶּרֶת
 דְּמִים אֶף כֵּאֵן בַּכִּפֶּרֶת דְּמִים דְּבִרֵי רַבִּי יְהוּדָה
 ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר לְכַפֵּר עֲלֵיו בַּכִּפֶּרֶת דְּבָרִים*^ב
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר ת"ש^ג שְׂאֵלוֹ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי
 עֲקִיבָא עֲלֵה בִשְׁמַאל מִהוּ שִׁיחֹזֵר לִימִין אִמֵּר
 לָהֶן אֵל תִּתְּנוּ מְקוֹם לְצִדּוּקִים^ד לְרֵדוֹת^ה טַעְמָא
 דְּאֵל תִּתְּנוּ מְקוֹם לְצִדּוּקִים לְרֵדוֹת הָא לְאוֹ
 חַי מִהֲדַרְיֵן לִיָּהּ וְהָא אִמְרַת תְּהִלָּה מֵעַכְבָּא
 וְכִיּוֹן קִבְּעַתִּיהּ שְׂמָאל חֻיב מִהֲדַרְיֵן לִיָּהּ
 אִמֵּר רַבָּא הֵן קָאִמְרִי עֲלֵה תְּהִלָּה בִּשְׂמָאל
 מִהוּ שִׁיחֹזֵר לִי וְלִשְׁעִירֵי לִימִין אִמֵּר לָהֶם אֵל
 תִּתְּנוּ מְקוֹם לְצִדּוּקִים לְרֵדוֹת ת"ש אִילוֹ
 נֹאמֵר^ו אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עֲלֵיו חֵיטִי אוֹמֵר
 יִנִּיחֵנו עֲלֵיו ת"ש^ז עֲלֵה כִּיּוֹן שְׁעֲלָה שׁוּב אִינּוּ
 צִרְךָ לְמֵאָה אִילִימָא לְמַצוּה מְכַלֵּל דִּהֲנַחָה
 מַצוּה נָמִי לֹא אֵלָּא לְאוֹ לַעֲכָב וּשְׁמַע מִינָּה

הגורלה מעכבא הנחה לא מעכבא אמר רבא
 הכי קאמר אילו נאמר אשר עליו הייתי אומר
 יניחנו עליו עד שעת שחיטה ת"ל אשר עלה
 כיון שעלה שוב אינו צריך ת"ש^ג ועשהו חמאת
^ג הגורל עושהו חמאת ואין השם עושהו חמא'
 שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש
 הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו
 דין שקידש השם ת"ל ועשהו חמאת הגורל
 עושה חמאת ואין השם עושה חמאת

לעולה ואחד לחטאת ב' וזו לחטאת (ז) כאן שמענו

בַּקְדּוּרִים כְּגוֹן עֵבֶד עֲצָרִי הַנּוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל בֶּשֶׁם מִי
נִגְאָל בֶּשֶׁם וּפְרִיז וְהִי לִיף שְׂכִיר שְׂכִיר אֲמֹאִי אִינוּ
אֲלֵמָה אֵף עַל גִּב דְּפִסְיָא לִי דְרִשְׁשִׁין מִשְׁעוּסָא דִּיגְאֹלָנִי
הוּא לִיף נִמְכָּר לְנִכְרִי לִיגְאֹל בֶּשֶׁם בְּקִי וְלֹא קָא מִמַּעֲמֵס
עֲלֵמָה מִימָה מִזִּי שָׁנָא דְהִכָּא מִמַּעֲמֵסִין תְּרִיבִיזוּ מוֹעֲשֵׂהוּ דִּי
עֲלֵמָה לֹא מִזִּי אֲפֻלִּית דְּקִרְבָּא אֲלֵמָה דְּהִכָּא אִינוּ נִגְאָל בֶּשֶׁם
שִׁמְשָׁמָא יֵשׁ לִמּוֹר דְּשִׁנִּי הִכָּא דְכִין דְּכִמְיָז וְעִשְׂהוּ תַּחְתָּא וְכִי
רַבִּי יְהוּדָה חוֹקֵק לֹא קִיַּיְמָא אֲהִגְרֵלָה וְעִשְׂהוּ מִגְלִי לֵן דְּחוֹקָא נִי
מִי נִיחָא מִזִּי אֲמִי דְקִיל דְּמִסְקִי חִיבָתָא לַמִּי דִּיגְרֵלָה לֹא
מִוֹעֲשֵׂהוּ וְאִיזִי לִיף לֵלֵל מִדְּמַנָּה בִּיה קָא רָא וְלִמָּא
שִׁשְׁיִין קִי לִמּוֹר דִּיגְרֵלָה לֹא מַעֲכָא מִין דִּלָּא חֲנַי בִּיה
וְעִשְׂהוּ אֲלֵל לְמַעֲשִׂי דִלָּא מִזִּי הִגְרֵלָה עֲלֵמָה יֵשׁ הִרְחֹא

ואל פריך למ"ד מעכצא דאיכא למימר טעמיה מהכא והא
ז קא מפרש לטעמא הכי למאי דלא ידע אחתי צריי
ומאל בשמעה שורה פלוני לרור ליה": **מה** במשנה

וְיִמְנָהּ וְהָא יוֹם הַכְּפוּרִים דְּבַר שְׂשִׁיּה בְּלֹל כָּל הַקִּרְבָּנִים
וְלִבְלוֹי עֲלֵמָא אִיהוּ לֹא גַמְר מַכְלִילֵיה בְּאַחֲזוֹ מְקוֹמָן (אחרי)
הַ מְצִינֵי אִם אֵין לְהַשִּׁיב אֲבָל אִם יֵשׁ לְהַשִּׁיב לֹא גַמְרִין
זֶה גַמְרִין מִיֵּינָה אֲפִי אִם יֵשׁ לְהַשִּׁיב אֵין מְשִׁיבִין כְּמוֹ
לְאַתְרוּרְךָ עָלֶיהָ לְמַסַּר עֲרוּת לִיכֶם מַהֲבִיא חִימִי לְדִישְׁמַר
לְלַמֵּד וְכו' וּפְרִיךְ הָא לֹא דְמִי אֲלֵא לִינֵא לִידֵּין בְּדַבַּר הַחוּ
דְּכִיב דְּהוּא לִיָּה דְּבַר הַחֲדָשׁ הִיכִי הִדֵּר חוּ קֶאֱמַר מִימֵי
צִיבֵר הַחֲדָשׁ בְּלֹל וְיֵאָדָר לְדַפְּלוּי אִימַר פִּירְכָא לֹא פִרְכִּי
צִיבֵר קֶאֱמַר וְאֵעָ"ז לְגַמְר הַחוּ דְּלִמְדֵּי הוּא אִימַר מִיֵּינָה פִרְכִּי
הַבֵּן תְּרִי אֲסוּבִי וְהִיבִינִי פִירְכָא וְכִינֵי לִיבִינֵי לְתִיפְסֵר לִי

קדש הגורל אלו דין שלא יקדש השם יי' תל' ונשדו הסבת ב', ואמ' למעני' עכב' כ' דא' לאו אשר עלה הוה ספקי' עלה לא הוה ספקי' מני מן עלית' ירד' וגו' א"א א"א ע"ה כרחק תה' ופתם עליות' הכחה הו"א ירד' (בארות המים): [י' צ"ל ולא ספקי':] [מ' צ"ל ב' (גלית):]

יעמוד חי. על כרחק ללמדנו שאם מת אחת צריך להביא אחר דאף לא
 ללמדי אחת אם תאמר שלא ישלחו עד לאחר מתן דמים⁷ ליכתוב
 יעמוד לפני ה' לכפר עליו חי למה לי אלא שאם מת צריך להביא
 לאחר: ועד מתי הוקיקו לחיות חי עד ששת מתן דמים של חבירו.
 דכתיב לכפר עד שיכפר⁸ צדמו לו
 חבירו אבל מעשה שמת מתן דמים ואין
 אע"פ שעדיין לא התודה לפי סדר
 המקראות וכלה מכפר וגו' (ויקרא טו)
 וספק אהרן וגו' אם מת אין צריך
 אחת אלאה וידוי כה מיעכב⁹: רב
 שמעון אומר לה. כדפריש טעמה
 לקמן. ואני שמעתי ואזדו לטעמיהו
 בהגלה מיעכבא ולא מיעכבא ואי
 אפשר להעמידה: וכן הוא אומר
 וזה מכפר את הקודש. הוא מתן
 דמים הקורבן את השעיר החי עד כאן
 צריך להיות חי: הכפר עליו. בכפרה
 המוטלת עליו לאחר מדבר וזהו
 הידוי: עלה בשמאל. גורל שם:

אֶל תַּתְּנוּ מָקוֹם לְצָרוּקִים, חֲלָמִידִים" וְהַמֹּלֵקִים עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרִצּוֹת וּלְמִשְׁלָה נָהָן¹ לְקַח אֶחָד מֵעֹשִׂים הַכֵּל: הָא' בִּיּוֹ לְפִי רִצּוֹנָם הֵם עֹשִׂים הַכֵּל: הָא' בִּיּוֹ הֵבִי מִהֲדַרְיָן.² שֶׁל עֹזָאֵל לֵשׁ: בִּיּוֹ שַׁעֲרָה, מִמָּוֶן קִלְפִי וִירֵד עִזּוֹ לֵשׁ וְאִזּוֹ לְעֹזָאֵל³ (6) שׁוֹב אִזּוֹ תִּרְצִי⁴ לְהִיטֵם מִוֶּנֶה עֲלֵי וּפְסִילוֹ לְנִטְוָה אֲבָל עֲלִיָּה וּכְנֻסָּה מִזֶּה (הֵבִי) מִיָּהָה אֲמַר: וְאִין הֵשֵׁם, אֵם קִרָּא לִי שֶׁסֶּ בְּלֵא גִירָל: בְּמָקוֹם שֶׁאֵל קִירֵשׁ הַגִּירָל, בְּשִׁטָּה קִרְצֻתָּהּ אֶרְבֵּיעִין פִּירֻשׁ כְּגוֹן קִינִי וְצִין וְצִוִּת וְיִלְדוֹת שִׁחָתָה מִתֵּן חֲטָאֹת וְאֶחָד מִתֵּן עוֹלָה שֶׁלֹּא קִירֵשׁ הַגִּירָל אֵם כִּתֵּב עַל שְׁנֵי גִירָלוֹת עַל אֶחָד חֲטָאֹת וְעַל א' עוֹלָה וְנִתֵּן עֲלֵיהֶם לֹא מִזֵּיוֹ שֶׁהַגִּירָל קוֹבֵעֵם וְלֹא יִכּוֹל לְשׁוֹמֵן: קִירֵשׁ הֵשֵׁם, מֵאֲחָר שֶׁקִּרָּא לֹו חֲטָאֹת וְלֹו עוֹלָה אֵין הִכָּהן רִשְׁאִי לְשׁוֹמֵן כְּדֹלְמִירָן לְקָמֶן (77 ע"ה) מוֹלֵקֵהם שְׁמִי מִרִּישׁ אֹו שְׁמִי צִינָה אֶחָד

לעולה ואחד לחטאת בשעת לקיחה הן נקבעין זו לעולה
וזו לחטאת (ג) כאן שמיניו שהגורל קובען אינו דין שהשם קובען:
סחס

מכר לישראל גגאל בשש מי שגגאל באלה אינו דין שיהא גגאל בשש
 קיף שכי שכי אמתאי אינו גגאל באלה יתקף שכי שכי ומשני שאני
 ה דרשין מיעוטא דיגאלנו לזה ולא לאחר ולהכי לא ילפינן ממכר
 בשש ק"ו ולא קא ממעט ליה מיגאלנו ולמידרש דודו וכן דודו
 געטעניטן דרשייהו מועשהו דלכא לא מקדש השם ועלמלא דו מקדש
 אזל דהכא אינו גגאל בשש קיף לה מקדש אהרינא מוסא לא יגאל
 ויזון דכתיב ועשהו חטאת וכתיב נמי חוקה אחא ועשהו דכתיב צגורל
 דלה ועשהו מגלי לן דחוקה נמי קאי אהגרלה א"י משום דתנא ביה קרא
 ויחייבויחא למ"ד הגרלה לא מעבכא אזל למ"ד מעבכא יחא ואמתאי
 מדתנא ביה קרא ולמתאי דפרישית נישא דלא לאו ועשהו דמשמע
 מעבכא ביון דלא תנא ביה קרא אמתאי צור להי אצטערין ועשהו
 ביה הגרלה געלמא כי יהוה אצטאלנו כדפירש' להכי אצטערין דתנא

למימר טעמיה מהכא והא דקאמר טעמא לעיל משום דחנא ציה
מאי דלא ידע אכתי צרייחא דועשהו וכי האי גוונא יש צפ"ג
דבור ליה"י: **מה במשום שלם** שידש המורל בן. הקשה מורי

דבר שהיה בכלל כל הקרבות שקדש בהם השם ואלו לידון בדבר
ומכלליה באזהרה ממקומן (יבמות מט.) ונראה לי דלפילו יאל לידון בדבר
אם יש להשיב לא גמרינן אבל דבר שהיה בכלל ואל מן הכלל לא
יש להשיב אין משיצין כמו על ג"ש והיסק שאין משיצין עליהן^א מדע
למים מהיכל חמי' דלשפתו דלעטרין עליה למיסר קא ס"ד חמי'
י אלא ליאל לידון בדבר ההדס וכו' עד אלא סד"א חמי' אמות אשה
היכי הדר חו קאמר חמי' מאשת אח אלא על כרחך מעיקרא הוה
אפילו היכא פירכא לא פרכין ופרכי דהלא דבר המשד הוא ואסן מן
הוא ניגמר מיינה צמה חמי' דהא ליכא למפסר מיינה^ב מדי
אסן וכויו דאיכא למפסר לא מגרמ מיינה כיוו דדבר דהוה הוה:
אסן וכויו דאיכא למפסר לא מגרמ מיינה כיוו דדבר דהוה הוה:

קדש האורל איז דאן עין קדש השם י"ל וואס שוץ קרא דמריש שיקדש השם ושמו מולקא ועשה דא תורה וישיבו ובהם ברו' ואלו' ומפיק מוחל' הדגולה מעבדה ואלו' מפיק ואלו' ענין מחל' שאל' אבר ענכב י"ל דאן אבר עשה דא מופיק מעשבו תשאל דאשלי' תמה מעבדה קמ"ל אבר עשה דוקא שאל' דא דא מופקני' ונו' מן עליית גורל לנחמה דאן כרחמא ועשבו וואיכר' עין אבר עשה נגלל' עשה דא דא מופקני' ונו' מן עליית גורל לנחמה דאן כרחמא ועשבו וואיכר' עין אבר עשה נגלל'

(א) [לקמן דף סה. עא.
חוספסחא פרק ג ה"ז],
(ב) [חוספסחא פ"ג ה"ט],
(ג) קדושין יד. חולין כד.
(ד) כריתות כח., (ה) לקמן
ע"ב, (ו) לקמן ע"ב,
(ז) [וע"ע חוס' דדה לד:
ד"ה כ"א], (ח) ע"ב ב"ק סג:
(ט) במתני', (י) אחרי
ע"ב ה"ה, (י"א) לקמן מא
ע"א.

(א) דרש"י ד"ס כיון
שעלה כו' ואח"כ לעזאזל
היכי מהדר ליה והא
שוב אינו נרץ: (ב) ד"ה
קדש השם כו' וזו לעזאזל
הס"ד ואח"כ מה"ד
מקום שקידש הגורל
ביון שמנינו שהגורל
קובען כו':

מהר"ב רנשבורג
[א] רש"י ד"ה כיון
שעלה וכו' ואיזו
לעמוד? כלן הס"ד
אח"כ ממחיל הדבור שוב.
וע"י ש"י:

(א) וְהַשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה
עָלָיו הַגֹּרֶל לְעֹזֹאז
עֲמֹד חַי לְפָנַי יִי לְכַפֵּר
עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
לְעֹזֹאז הַמִּדְבָּרָה:

(ב) וְכָל־הַמִּכְבָּד אֶת
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד
אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהַקָּרִיב
אֶת הַשְּׁעִיר הַחַי:

וְהַקְרִיב אֶת־
הַשְּׂעִיר אֲשֶׁר־עָלָה עָלָיו
הַגֹּזֶל לִי וַעֲשֵׂהוּ

לכפר בכפרת דמים
הכתוב מדבר. והיה
במחצית דלעיל (דף ט:)
הילפא וידוי נפר משעיר
המשתלח מה להלן כפרת
הזרים אף באן כפרת

דברים הא דלל כר' יהודה
כר' יהודה הוה יליף ליה
ממזמזיק לעיל הרי הוא
אומר והקריב וכפר ועדיין
לא נשחט הפס: **אף באן**
בכפרות דמיס. וא"ת
לא יליף מפר דלעיל
הוא כפרה דגרים
דלעיל מוהקריב
וכפר יש לומר דעיקר
דכפרה דס' ואיה לן למילף
סופי כפרה דמיס מכפרה

דברים: אלא לאו לעבד
יש"מ הגדלה מעבא.
קשיא למ"ד דאפילו לר'
חמיה לא מעבא ולמ"ד

[illegible]

מועשהו חטאת מקום שלא
[מחפרשין בו מ] נפקא ל:
ה חרי זמני דחיי ביה קרא
ליה ואי לא כתיב אלא אשר
דדוקא] עליה מעבדת:

חשק שלמה על ר"ח
(א) נ"ל דנ"ל מהו שיחזור
השפיר שמועד בשמאל לימין
וכו'.

[גדפס בסוף המסכת]

ח ראשונים וכת"י

כספיהם
 שבעת
 [3] דבריו לפני הצנזור
 'מניין, וכן להלן:
 [4] ועני ערוך עד ר' ד
 [5] מנין [7] גיל
 לא מנכב (ש"ש)
 [8] דפני לפני הצנזור
 מקום
 תלמודי ויש המודיר
 החולקים: [9] ציל בן
 (בארות המים, ור' יש
 בבתי"ח) [10]
 שער: [11] בבתי"ח נוסף
 אצל עלייה מיוחד
 בענין: 'מאן קאמר
 דצורין: עלייה: אי
 יומא: 'ממזרי: ופא
 עובב: מכאן דהתחבא

דקאמר עליה אינו צר
מעיכובא הוא דקא מ
בהדה מדכתיב ונתן
(באה"מ: ק"צ)

לְכַל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲלֵ מוֹעֵד הַשָּׁכֵן
 אֹתָם בְּתוֹךְ טַמְאָתָם: י' וְכַל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה |
 בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ
 וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל־קֹהֶל
 יִשְׂרָאֵל: שני י' וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־
 יְהוָה וְכַפֵּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם
 הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
 יט וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים
 וּמָהְרוּ וּקְדָשׁוּ מִטַּמְאָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ וְכֹל־הַ
 מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אַהֲלֵ מוֹעֵד וְאֶת־
 הַמִּזְבֵּחַ וְהַקָּרִיב אֶת־הַשְּׂעִיר הַחַי: כא וְסָמַךְ
 אֹהֶרֶן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַחַי
 וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכַל־חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם
 עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשָׁלַח בְּיַד־אִישׁ עֹתִי הַמַּדְבֵּרָה: כב וְנִשָּׂא הַשְּׂעִיר
 עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתָם אֶל־אֶרֶץ גִּזְרָה וְשָׁלַח אֶת־הַשְּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:

רש"י

המוצא הזקיקו ללכת מן המוצא ולחזק, ויתחיל מקרן
 מזרחית לפנותית (ראה טז): וכפר עליו. ומה היא
 כפרותו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר מעורבין זה לזו
 זה"ל (טז טז: טו"ט): (יט) והזה עליו מן הדם. אחר
 שנתן מתנות בלשונות על קרנותיו מזה שבע הזאות על
 גגול (יז טז: טו"ט): ומהרו. ממה שעבר (טו"ט):
 וקדשו. לעמיד לזא (טז: טז) איש עתי. המוכן לזכר
 מיום אתמול (טז טו: טו"ט):

שפתי חכמים הקצר

וממשיך עד שגומר כל הארבע מתנות לארבע קרנות (רא"ם). לה. דאין
 לומר ד'וכפר' הוא וידוי דברים, דהא כבר התודה עליו. על כרחנו לומר
 שכפרה זו אינה כפרה בפני עצמה, אלא היא האמורה אחריו מיד, ולקח
 וגו'. כאילו אמר וכפר עליו כשיקח מדם הפר ומדם השעיר (רא"ם).
 לו. מדכתיב בסוף פרשת תצוה (שמות ל"ז) 'וכפר אהרן על קרנותיו אחת
 בשנה', ואם לא היו מעורבין היה על כרחו נותן שתי פעמים, אלא שמע
 מינה שמערכ שני הדמים דם הפר ודם השעיר יחד ונותן על הקרנות
 (רא"ם). לו. ואלא שיהיה עליו הוא פירוש ל'ונתן על קרנות' הכתוב
 קודם (רא"ם). לה. ד'עליו' משמע על גגו (רא"ם). לו. ונקרא 'עתי'

וממדיהו ללכל חטאיהו וכן
 יעבד למשכן זמנא דשירי עמהו
 בגו סואבתהו: י' וכל אנש לא
 יהי במשכן זמנא במעלה לכפרא
 בקדשא עד מפקה ויכפר עלוהי
 ועל אנש ביתה ועל כל קהלא
 ד'ישראל: י' ויפק למדבחה די
 קדם י' ויכפר עלוהי ויסב מדמא
 דתורא ומדמא דצפירא ויתן על
 קרנת מדבחה סחור סחור: יט וידי
 עלוהי מן דמא באצבעה שבע
 זמנין וידכניה ויקדשנה מסואבת
 בני ישראל: כ וישיצי מלכפרא
 על קדשא ועל משכן זמנא ועל
 מדבחה ויקרב ית צפירא חיא:
 כא ויסמך אהרן ית תרתיין ידוהי
 על ריש צפירא חיא ויודי עלוהי
 ית כל עוית בני ישראל וית כל
 מרדיהו ללכל חטאיהו ויתן
 יתהו על ריש צפירא וישלח ביד
 גבר דזמין למהך למדבחה:
 כב ויטל צפירא עלוהי ית כל
 חוביהו לארע [ד]לא יתבא
 וישלח ית צפירא במדבחה:

חמורות הן דהא ר' יהודה צ"ק דשבעות [ש] אליהם דנפשיה הוא דקאמר אלו הן קלות ואלו הן חמורות ולא מפליג בין ניתק לעשה ללא ניתק. וא"ת גם לא מפליג החס בין שאר לאוין ללא תשא ולמה כתב רבינו שיש חילוק ביניהם יש לומר דמלא תשא ליכא הוכחה מהחס דכיון דליה אלא מצוה אחת לא חש לאפוקה אצל כל מצוה לא תעשה שלא ניתק לעשה

דטובא ניהו אס איתא דליתנהו בכלל קלות ה"ל לפרושי ותדע דלרז יהודה לא תשא בכלל חמורות היא דאלת"ה רב יהודה דלא כמאן דאי כסחם מתניתין דיומא כל ל"ת שלא ניתק לעשה בכלל חמורות היא ואי כאידך תנא הא לא תשא בכלל חמורות היא אלא ודאי כדאמרן:

ג. **בזמן** שאין בית המקדש קיים התשובה מכפרת. כלומר דרך כלל וכמו שביאר הוא ז"ל בסמוך: ומ"ש אפילו רשע כל ימיו וכו'. פ"ק דקידושין (דף מ'): דרימא דרשב"י. ופ"ק דר"ה (דף י"ח): [לא מלאמי שם]:

ועצמו של יוח"ב מכפר וכו'. משנה פרק בתרא דיומא (דף פ"ה): מיתה ויוה"כ מכפרים עם המצוה וצנא' נמא דלא כרבי דאמר בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר ואע"פ דדחי חס ואמר אפילו תימא רבי מ"מ רבנן פליגי עליה כדמשמע בפ"ק דשבעות ולא קי"ל כרבי מחזיריו לכן כתב רבינו ועצמו של יוה"כ מכפר לשנים כלומר אצל לא לשנים שנים:

ד. **אע"פ** שהתשובה מכפרת וכו' עד סוף הפרק. דרימא שם שאל ר' מתיא בן חרש את ראב"ע ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש א"ל שלשה הן ותשובה עם כל אחד מהן כלומר שלשה הם הנחלקים שיש עבירה שהיא נזרקה לכלם עבר על עשה כו' ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו וכו' ומסיים בה כלשון רבינו:

אי

עד שמוחלין לו ובאלו נאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וגו'. עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין ועשה תשובה. תשובה תולה ויום הכפורים מכפר ובאלו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה. תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין הבאין עליו גומרים לו הכפרה. ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין ובאלו נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. במה דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה שעבר אבל המחלל את השם אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות. אלא תשובה יום הכפורים ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות וגו' אם יכופר העון הזה לכם עד תמותן:

אי

לחם משנה

פ"א ג. **ועצמו** של יוח"ב מכפר בו' (א"ה עין דברי הרב המחבר פ"ג מה' שגגות דין ע"ד דהוכיח מהגמרא דאין יוה"כ מכפר על חצי שיעור יע"ש):

אע"פ

ב. **שעיר** המשתלח וכו'. בריש שבעות (דף צ'): אמרו במשנה על שאר עבירות שבתורה כו'. (עין צ"מ), עוד אמרו שם האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה וזב רשעים תועבה אי דעבד תשובה [כל יום נמין] דמיא עבר על מצוה עשה ועשה תשובה לא זו משם עד שמוחלין לו א"ר זירא בעומד במדרו ורבי היא דמיא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר וכו'. ע"כ. ולכאורה נראה דבגמרא הקשו דהיא מצוה עשה אי דלא עשה תשובה אמאי מכפר עליו שעיר המשתלח הא זב רשעים הוא ואין השעיר מכפר עליו. ותירצו דאיתא כרבי וא"כ תימא על רבינו דאין קאמר דשעיר המשתלח מכפר ורבינו כתב דעל החמורות אינו מכפר וא"כ ודאי דפסק כרבנן וכן כתב לקמן עצמו של יוה"כ מכפר לשנים והיינו כר' יהודה דפליג עליה דרבי כדאמרין שם בגמרא דלרבי אפילו לאינן שנים מכפר וא"כ איך כתב רבינו דעל הקלות מכפר. ונראה דהוא ז"ל מפרש דברי המקשה כך האי עשה היכי דמי אי דלא עבד תשובה א"כ כל הני דמתניתין נמי דלא עבד תשובה דכח גוונא מיירי מתניתין וא"כ קשה דעל החמורות מאי מכפר היכא דלא עבד תשובה הא זב רשעים תועבה אצל על עשה לית ליה שום קושיא כלל ומאי דקאמר האי עשה היכי דמי הוא משום דבעי למפרך הקושיא האחרת היכא דעבד תשובה והך פירכא לא קאי אלא אעשה לכך קאמר האי עשה היכי דמי אצל לעולם דהקושיא הראשונה לא הוי אלא אכריתות ומיתות צ"ד. וא"ת מי הוסיקו לרבינו לפרש כן בדברי הגמרא וי"ל דרצה למעט במחלוקת שבין רבי לרבנן וכיון דלרבי מכפר אפילו אכריתות די לנו לומר שלרבנן דעל הכריתות אינו מכפר אצל על הקלות מכפר. ועוד דטעמיה דרבנן הוא משום דהכרת בעוה"ז סכרת לעוה"צ כלומר דהני תלתא פורק עול ומגלה פנים ומפר ברית אין מיתה מכפרת אצל בשאר דומיא דהנך מיתה מכפרת, אצל יוה"כ לא וכיון שכן לא דייקינן דיוקא דקרא אלא באחריתא דומיא דהנך שהם כריתות ומיתות צ"ד אצל לא הקלות דודאי בקלות אפילו יוה"כ מכפר, זה נראה טעמו של רבינו: בין עבר בשגגה וכו'. פירש"י ז"ל בגמרא (דף י"ב): דליכא לפרושי האי שוגג אלא באשם תלוי דבאשם ודאי אין יוה"כ מכפר. ורבינו סתם וכתב לשון המשנה:

ג. **בזמן** הזה שאין ביהמ"ק קיים וכו'. הן ארבעה חילוקי כפרה שהוכרו צפ"י יוה"כ (דף פ"א). עבר על עשה ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו וכו' עבר על ל"ת ועשה תשובה תולה ויוה"כ וכו' עבר על כריתות ומיתות צ"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ מולין ויסורין ממרקין וכו' אצל מי שיש בידו לחלל השם וכו', והוקשה לו לרבינו דהא במשנה אמרו דשעיר המשתלח מכפר על הקלות ועל החמורות כשעשה תשובה וא"כ איך קאמר הכא עבר על כריתות ומיתות צ"ד דלרבי תשובה ויוה"כ למחות ויסורין למרק וכן על הקלות למה לי תשובה ציוה"כ לבד כגי לכך תירך דהכא איירי בזמן שאין בית המקדש קיים דליכא שעיר המשתלח ולכך אינו מכפר ולרבי כל הני. וא"ת הא אמרו במתניתין שם בפרק יוה"כ (דף פ"ה): תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל ל"ת וא"כ איך קאמר דלרבי תשובה ויוה"כ לל"ת כבר תירצו המוספות בשבעות פ"ק (דף י"ב): ד"ה לא זו (זו) למכפרת דמתניתין אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו מן הדין. וא"ת הא לרבנן דפליגי עליה דרבי צפ"ק דשבעות (י"ג). משמע דס"ל דמיתה

מגדל עז

פ"ה) ובירושלמי פ"ק דיומא. וסוף פ"ק דקדושין (דף ל"ט): ועצמו של יוח"ב בו' עד יכפר עליכם. פ"א דכריתות (דף ו'): ד. אע"פ שהתשובה עד סוף הפרק. פרק בתרא דיומא (דף פ"ו):

אי

ב. **שעיר** המשתלח מכפר וכו'. משנה פ"ק דשבעות (דף צ'). ועל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות והשגגות הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות צ"ד שעיר המשתלח מכפר. וצנא' (י"ב): היינו קלות היינו עשה ול"ת היינו חמורות היינו כריתות ומיתות צ"ד הודע היינו הכי קאמר על שאר עבירות שבתורה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד אותן שעשאן בשוגג בין שנודע לו ספיקן בין שלא נודע לו ספיקן ואלו הן קלות עשה ולא תעשה אלו הן חמורות כריתות ומיתות צ"ד ואמרין דאליבא דרבי אפילו לא עשה תשובה שעיר המשתלח מכפר אצל אליבא דרבנן דוקא כשעשה תשובה שעיר המשתלח מכפר אצל אס לא עשה תשובה אין מכפר, וידוע דאין הלכה כרבי מחזיריו ולכן כתב רבינו והוא שעשה תשובה: ומ"ש אצל אס לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ק"ל דהתם משמע דלרבנן אפילו עבר אעשה אס לא עשה תשובה אין שעיר מכפר ולרבי אפילו על החמורות מכפר בלא תשובה חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר כריתו צנא' וכו'.

ומה הן הקלות וכו'. כבר נתבאר במימרא דרב יהודה שכתבתי דחמורות היינו כריתות ומיתות צ"ד וקלות היינו עשה ולא תעשה. וצפ"י בתרא דיומא (דף פ"ה): מתיא אלו הן קלות עשה ול"ת חוץ מלא תשא ואע"פ דדחי החס ואוקי דכל ל"ת שלא ניתק לעשה מהחמורות וכי קאמר חוץ מלא תשא וכל דדמי ליה הא אסיקנא תנאי היא וכיון דר' יהודה אמר בשבעות פ"ק [י"ב]: דחמורות היינו כריתות ומיתות צ"ד ולא הזכיר ל"ת שלא ניתק לעשה אלמא ק"ל דכל לא תעשה הוי בכלל קלות ולא קיימא לן כסתם מתני' דיומא דסברה דלא תעשה שלא ניתק לעשה

וְלַעֲלֹה: וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת־פֶּרֶךְ הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֵּר בְּעֶדּוֹ וּבְעֶדֶ בֵּיתוֹ: וְלִקַּח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְנָתַן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גִּרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַיהוָה וְגּוֹרֵל אֶחָד לַעֲזָאזֵל: יי, בְּתַרְעַ מִשְׁפָּן זִמְנָא: ח. וַיִּפֶּן אֶהָרֶן, עַל תְּרִין צִפְרִין עֲדָבִין, עֲדָבָא חַד לְשָׁמָא דִּי, וְעֲדָבָא חַד לַעֲזָאזֵל:

רס"ג (ו) והקריב אהרן את פר החטאת, ויתחיל בראשונה⁷ ויגיש פר החטאת. וכפר בעדו, ויבקש כפרה.⁸

(ח) גורל אחד וגו', גורל אחד לבית ה' והשני לה' "עזאזל".⁹

7 הוסיף בן כי הוא מגיש פעם שנית לומר עליו וידוי אחיו הכהנים. 8 לומר שמתודה עליו. 9 כנראה כוונתו שכך שם ההר, וכ"כ בספרי אמונות ודעות מ"ג פ"י: ואני אומר כי עזאזל שם הר על דרך מה שנאמר במקום אחר יקתאל (מ"ב יד ז), וכ"כ בשמו הראב"ע ומבשר הבבלי.

רשב"ם (ו) והקריב אהרן בעזרה את פר החטאת אשר לו. וכפר בעדו, יתוודה עליו מיד. ולפי הפשט יביאנו בעזרה כדי להקריב אותו לכפרה כמו שמפרש לפנינו ושחט את פר החטאת אשר לו (פסוק יא).

רמב"ן בגדו אצלה (בראשית לט טז), ואחתתיה. ולא נתברר לי דעת אונקלוס בזה, כי הצניפה סיבוב שיגלגלנה בראשו כצניף²⁶, ולמה יתרגם אותה בהנחה בלבד, ולא יתרגם בה הלשון שמיחד לו לצניפה ממש, ואולי איננו בלשון הארמית²⁷, כי גם הצניפות והרדידים שבישעיה (ג כג) תרגם יונתן בן עוזיאל כתריא, ואין לשניהם לשון בצניף ובמצנפת רק לשון הקודש שניהם²⁸ מצנפתא. (ח) וגורל אחד לעזאזל, "הר גבוה צוק קשה שנאמר ארץ גזרה" (פסוק כב), לשון רש"י. ובתורה כהנים²⁹, לעזאזל, למקום הקשה שבהרים, יכול בישוב, תלמוד לומר המדברה (פסוק י), ומנין שיהא צוק תלמוד לומר אל ארץ גזרה (פסוק כב). ולפי זה יהיה פירוש מלת לעזאזל, לקשה והוא כפול הזיין, כמו עוזז וגבור (תהלים כד ח). ור"א כתב³⁰, אמר רב שמואל אע"פ שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם, גם השעיר המשתלח הוא לשם. ואין

26 ראה שמות כח לא. 27 שבארמית אין מונח למושג הצניפה. 28 מלת שניהם ליתא בכ"י ובד"ר. ובסוף מוזק העיר שאולי צ"ל: ואין לצניף ומצנפת שם בלשון ארמי רק כמו בלשון הקודש לכן יתרגם שניהם מצנפתא. 29 פיק ב ח. 30 ראב"ע כאן.

חזקוני ללבישה, דאם אינו ענין לטבילה מדנפקא היא לן מורחץ במים את בשרו ולבשם, תנהו לענין רחיצת ידים. ומה שפרש"י קידוש ידים ורגלים מן הכיור היינו ממים שבכזיור, דקיימא לן במשנה טרף בקלפי¹⁵: אותו היום מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב. (ו) וכפר בעדו, זה וידוי דברים¹⁶, יכול כפרה בדמים, הריני דן, נאמר כאן כפרה בפר, ונאמר להלן כפרה בשעיר: לכפר עליו (להלן פסוק י), מה כפרה האמורה בשעיר וידוי דברים חוץ מדמים, דכתיב: והתודה עליו (שם פסוק כא), אף כפרה האמורה כאן בפר וידוי דברים חוץ מדמים. ואם תאמר אמאי אינו מתוודה על שעיר הפנימי אחד מן השלושה וידוין, אלא יש לומר הואיל והוא לגבוה, כדכתיב: עלה עליו הגורל לה' (שם פסוק ט), גנאי כלפי מטה להתודות עליו.

(ח) וגורל אחד לעזאזל, היינו סמאל, וכדי שלא יבטל קרבנם נותנים לו שוחד. ברייתא דרבי אליעזר¹⁷.

15 יומא מג ב. 16 ת"כ פרשתא ב ב. 17 פיק מה. וראה רמב"ן כאן.

10 לעיל פסוק ג. 11 ת"כ פרשתא ב ב, יומא ג ב. 12 ת"כ ש"ג, יומא לו ב. 13 "ונותן", בד"ר: "ונותן". 14 יומא לט א. 15 שם סו ב. 16 חתוך בוקיפה ולא משופע (נחלת יעקב).

(ו) והקריב אהרן את פר החטאת, אל פתח אהל מועד כמשפט. ראב"ע וטעם וכפר בעדו, כי בו יכפר בעדו ובעד ביתו אחר שישחטנו. ויש אומרים כי העמדתו היא כפרה.

(ח) גרלות, ידועים מדברי קבלת אבותינו. אמר הגאון¹², כי עזאזל שם הר ונקרא כן בעבור שהוא תקיף, כי טעם זכר השם, כטעם כהררי אל (תה' לו ז), יקתאל (מ"ב יד ז)¹³. והגאון הלוי¹⁴ תפשו, כי האל"ף במלת עזאזל הוא בין זיין לזיין¹⁵. ויש אומרים שהוא הר סמוך אל הר סיני, וה' צוה להוליך השעיר ולהעלותו שם עד שישמט, ואחר כך היו מוליכים אותו בבית המקדש להר אחר, והעד¹⁶ שאמר ויעש אהרן¹⁷. וכן בחג שבועות לפי דעת¹⁸ כאשר אפרש במקומו¹⁹. ויש אומרים כי עבודת בית שני לא היתה כראשון, כי היה הכהן מחוסר בגדים ואין כפורת²⁰, וזה המפרש אמר כי השעיר ישלח במדבר, כי כן כתוב ושלח את השעיר במדבר (להלן פסוק כב), וטעמו כטעם צפור המטרה מהצרעת שהוא על פני השדה²¹, מקום שאין שם ישוב, והעד אל ארץ גזרה (שם)²². ואנחנו השיבנו, כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב, וירדוף אחריו עד שיכרח ויעל על הצור, על כן אמרו חז"ל וירדוף²³.

12 [רס"ג בפירושו הארוך הובא בהשגות מבשר הבבלי]. 13 התוספת של השם אל נותנת לו ציון של הפלגה. 14 בכ"י פריס: והגאון רב מבשר הלוי. 15 ואין כאן השם אל. 16 [שעזאזל הוא הר סמוך להר סיני, שהרי נאמר במפורש להלן פסוק לד שעשו במדבר ככל הכתוב בפרשה]. 17 בפסוק נאמר רק ויעש, והראב"ע מפרש ויעש אהרן. 18 נאמר ממחרת השבת (להלן כג יא) מפני שכך היה בשנה הראשונה. 19 להלן כג יא. 20 אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים (יומא כא ב). 21 לעיל יד ז. 22 ראה רשב"ם. 23 יומא סז, א: ודחפו לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. כלומר, השעיר לא נשלח להיות חי בארץ גזרה, אלא נדחף מן ההר ונהרג. כס' יסוד מורא שער ט כותב ראב"ע: ודבר עזאזל כמעשה הצרעת ומפורש סודו בדברי חכמינו הקדושים וככה דבר הערפה בנחל. 24 הגאון רב שמואל בן חפני.

(ח) גרלות, כי הגורל, בפרט על ידי איש חסידו²⁴, הוא כאשר ספורנו ישאל איש בדבר האלהים, כאמרו "בחקיק יוטל את הגורל, ומה' כל משפטו" (משלי טז לג).

א אהרן, ע"פ בריס לג ח וראה ספורנו שם.

ט. וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לִיהוָה וַעֲשֵׂהוּ חֲטָאת׃
 צִפְיָרָא, דְּסָלִיק עֲלוּהִי,
 עֲדָפָא לְשִׁמָּא דִּי, וְעֲבָדְנִיה
 חֲטָאתָא: י. וְצִפְיָרָא, דְּסָלִיק
 עֲלוּהִי עֲדָפָא לְעֻזְאֵל,
 יִתְקַם כֹּד חֵי, קָדָם יי
 לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי, לְשַׁלְחָא

יְחִיָּה, לְעֻזְאֵל לְמַדְבְּרָא: יא. וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן, יֵת תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּילֵיהּ, וְיִכְפֹּר
 עֲלוּהִי וְעַל אָנֶשׁ בִּיתִיהּ, וְיִכּוֹס, יֵת תּוֹרָא דְחֲטָאתָא דִּילֵיהּ: יב. וְיִסֵּב מְלִי

ט וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לִיהוָה וַעֲשֵׂהוּ חֲטָאת׃
 י וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לְעֻזְאֵל יַעֲמַד־חֵי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו׃
 יא לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֻזְאֵל הַמִּדְבָּרָה׃ וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־פֶּרֶךְ הַחֲטָאתָא אֲשֶׁר־לוֹ׃
 יב וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּשְׁחַט אֶת־פֶּרֶךְ הַחֲטָאתָא אֲשֶׁר־לוֹ׃ וּלְקַח מֶלֶא־

רס"ג (ט) לה', לבית ה'.
 (י) לעזאזל, להר "עזאזל". לשלח אותו לעזאזל המדברה, ואחר כך
 ישלחנו להר "עזאזל" במדבר.

(יא) והקריב אהרן, ויגיש אהרן פעם שניה¹⁰. ושחט, ואז ישחטנו.
 10 ראה לעיל הע' 7.

(י) יעמד חי, כמו יעמד חי על ידי אחרים, ותרגמו: יתקם כד חי.
 מה ת"ל חי¹⁸, לפי שנאמר: לשלח אותו לעזאזל, ואיני יודע
 שלוחו אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר: יעמד חי, עמידתו חי
 עד שישתלח, מכאן ששלוחו למיתה¹⁹. לכפר עליו, שיתודה
 עליו²⁰, כדכתיב: והתודה עליו וגו' (פסוק כא).

(י) לשלח אותו לעזאזל המדברה, לפי פשוטו¹ לשלח אותו חי אל
 העזים אשר במדבר כמו שמצינו בצפרי מצורע ושלח את הצפור
 החיה על פני השדה (לעיל יד ז), לטהרו מטומאתו. אף כאן
 לטהר את ישראל מעוונותם משלחו אל המדבר והוא מקום
 מרעה הבהמות כדכתיב וינהג את הצאן אחר המדבר (שמות ג
 א), ובתלמוד²: מדבריות, בייתות. עזאזל, למ"ד יתירה כלמ"ד
 בית ארבאל (הושע י יד) שהיא מלשון וארב לו (דברים יט יא).
 וכן מ"ם של ריקם וחנם יתירות לתיקון פעולה, כמו נו"ן של
 שגעון ועצבון ועשרון. ונלפנינו קורא המקום שמשלח שם
 השעיר ארץ גזירה (פסוק כב), ארץ חריבה שאין בה שום
 תבואה, שהיא גזירה ונכרתת מכל טוב³.

(יא) וכפר בעדו וגו', וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים²¹, שהם
 כולם קרויים ביתו, שנאמר: בית אהרן ברכו את ה' וגו' (תהלים
 קלה יט), מכאן שהכהנים מתכפרין בו, וכל כפרתו אינה אלא על
 טומאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר: וכפר על הקדש מטמאות
 וגו' (פסוק טז).

1 ראה יומא סז ב. 2 ביצה מ א. 3 ראה רש"י פסוק כב.

17 תו"כ פרק ב ה. 18 שם ו. 19 כמו ששינוי: דחפו לאחוריו ומתגלגל
 ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה איברים איברים (יומא סז א — רא"ם).
 20 יומא לו ב. 21 שם מא ב.

שהוא לה', גם השעיר המשתלח הוא לה', ואין צריך, כי
 המשתלח איננו קרבן, כי לא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד
 שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים
 במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים
 ושלוש תדענו²⁵.

רמב"ן והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא
 השגיח א"י הוא בסברתו איננו אמת.

(ט) ועשהו חטאת, הגורל עושהו חטאת¹⁸.
 (י) יעמד חי לפני ה', עמידתו חי לפני ה' ומיתתו בצוק¹⁹. עד²⁰
 מתי הוא זקוק לו להיות חי, רבי יהודה אומר עד שיכפר, שנאמר:
 וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח והקריב את
 השעיר החי (להלן פסוק כ).

חזקוני (ט) ועשהו חטאת, הגורל עושהו חטאת¹⁸.
 (י) יעמד חי לפני ה', עמידתו חי לפני ה' ומיתתו בצוק¹⁹. עד²⁰
 מתי הוא זקוק לו להיות חי, רבי יהודה אומר עד שיכפר, שנאמר:
 וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח והקריב את
 השעיר החי (להלן פסוק כ).

(יא) והקריב אהרן, בעבור שארכו דברי השעירים הוסיף לבאר,
 אחר שהקריב הפר ושני השעירים אל אהל מועד יחל לשחוט את
 הפר של³⁰.

(יא) ושחט את פר החטאת, ולקח מלא המחתה (פסוק יב), ולקח
 מדם הפר והזה (פסוק יד), זקוק²¹ הוא ליתן את דם הפר לכהן
 אחר למרסו כדי שלא יקרוש אחר שחיטה בעוד שהוא מוליך
 הקטורת לפני ולפנים קודם ההזאות.

25 תספור מכאן שלשים ושלושה פסוקים עד יז ז: ולא יובחו עוד לשעירים — לשדים.
 ראה רמב"ן כאן. 26 בנין הופעל. 27 מנוקדת בקובץ. 28 נרחב לקמץ
 שאחרי חטף קמץ. 29 אופן הכפור הוא לשלח אותו לעזאזל המדברה.
 30 בפסוק זה חזרת התורה להמשיך במעשה פר החטאת שהתחילה בפסוק ו, כיון
 שבינתיים דובר באריכות בשעירים, לפיכך היא חזרת על פסוק ו במחציתו הראשונה של
 פסוק יא, ומבארת שאחר הקדחת הפר ושני השעירים אל אהל מועד שחט את פר
 החטאת.

18 יומא מב. 19 תו"כ פרק ב. 20 שם ז. 21 תו"כ פרק ג, יומא
 מג ב.

ספורנו (יב) ולקח מלא המחתה, כי תיכף שנשחט חטאת והתודה וסר
 עווננו נעשה מוכן ליאור באור פני מלך, והנה המלך יראה לכל
 מוכן לאורו, כאמרו "כי בענן אראה" (פס"ב), וראוי לכבדו
 בקטורת, כמו הענין אחר התמידים, כאמרו "עולת תמיד

ספורנו (ט) ועשהו חטאת, הגורל יעשה את השעיר חטאת, כאמרם ז"ל⁹
 "הגורל עושה חטאת, ואין השם עושה חטאת".
 (יא) וכפר בעדו, כבר בא בקבלה¹⁰ ששתי הכפרות¹¹ בעדו, הם
 כפרת דברים בוידוי ולפיכך הם קודם שחיטת החטאת.

9 יומא מ ב. 10 שם לו ב. 11 בפסוק ו ובפסוק שלפניו.

בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (שם) שבת שבתון הוא לכם, שבת בעולם הזה, שבתון בעולם הבא (מדה יז). ואפילו כל המועדים עוברים יום הכפורים אינו עובר, שיום הכפורים מכפר על הקלות ועל החמורות, שנאמר (שם מז, ל) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' מכל חטאתיכם, מחטאתיכם אין כתיב, אלא מכל חטאתיכם: יום שנתנה תורה אמר סמאל לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, על כל הרשעים נתת לי רשות, ועל הצדיקים אין אתה נותן לי רשות, אמר לו, הרי יש לך רשות עליהן ביום הכפורים אם יש להם חטא, ואם לאו אין לך עליהן רשות. לפיכך נותנין לו שוחד ביום הכפורים שלא לבטל קרבן של ישראל, שנאמר (שם ח) גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. גורלו של הקב"ה קרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר חטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר (שם כב) ונשא השעיר עליו את כל עונותם. ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפניו, רבוננו של עולם, יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת בשמים, מה מלאכי השרת אין להם קפיצין, כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין להם אכילה ושתייה, כך ישראל אין להם אכילה ושתייה ביום הכפורים, מה

מלאכי השרת נקיים מכל חטא, כך ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים, מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם, כך הם ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים. והקב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל הכהנים ועל כל הקהל למגדול ועד קטן, שנאמר (שם לג) וכפר את מקדש הקדש: אמר משה, ביום הכפורים אראה כבודו של הקב"ה, ואחר כך אני מכפר על עונותיהם של ישראל, אמר משה לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, הראני נא את כבודך (שמות לג, יח), אמר לו הקב"ה, משה, אין אתה יכול לראות את כבודי שלא תמות, שנאמר (שם כ) כי לא יראני האדם וחי, אלא למען השבועה שנשבעתי לך והשם שהודעתי לך אני אעשה רצונך, עמוד בפתח המערה ואני אעביר לפניך את המלאכים המשרתים לפני, שנאמר (שם יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך, וכשאתה שומע את השם שהודעתי לך שם אני עומד לפניך, ועמוד בכרך ואל תפחד, שנאמר (שם) וחסנתי את אשר אחז ורחמתי את אשר ארחם. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, הרי אנו משרתים לפניך ביום ובלילה ואין אנו יכולין לראות את כבודך, וזה ילוד אשה רוצה לראות את כבודך,

רמב"ן

צורך, כי המשתלח איננו קרבן, שלא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמזו בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר (משלי יא ג), ואני³¹ הרכיל מגלה סודו שכבר גילו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים, אמרו בבראשית רבה³² ונשא השעיר עליו (פסוק כב), זה עשו, שנאמר הן עשו אחי איש שעיר (בראשית כז יא), את כל עונותם, עונות תם, שנאמר ויעקב איש תם (שם כה כז), ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול³³, לפיכך³⁴ היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקב"ה לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, ראה סמאל³⁵ שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקב"ה, רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת יחפי וגל כך הן ישראל יחפי וגל ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין להם קפיצה³⁶ כך ישראל עומדין על רגליהם ביום הכפורים³⁷, מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם³⁸ כך הן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא ביום הכפורים, והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים³⁹ ועל כל עם הקהל, שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו' (להלן פסוק לג), ע"כ אגדה זו. והנה הודיענו שמו ומעשהו⁴⁰ וזה סוד הענין כי היו עובדים לאלהים אחרים, הם המלאכים, עושים להם קרבנות והם להם לריח ניחוח כענין שנאמר ושמני וקטרת נתת לפנייהם ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפנייהם לריח ניחוח ויהי נאם ה' אלהים (יחזקאל טז יח-יט). ואתה צריך להתבונן בכתוב במקרא ובמסורת⁴¹. והנה התורה אסרה לגמרי קבלת אלהותם וכל עבודה להם, אבל צוה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרב, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילותו כחו יבוא חורב ושממון כי הוא העילה לכוכבי החרב והדמים והמלחמות והמריבות והפצעים והמכות והפירוד והחרב, והכלל נפש לגלגל מאדים⁴², וחלקו מן האומות הוא עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות השעירים והעזים⁴³.

31 י"ג: ואני. 32 סה י. 33 פרק מו בשינויים. 34 מוסב למה שכתוב למעלה שם: יום שנתנה תורה אמר השטן לפני הקב"ה רבש"ע על כל הרשעים נתת לי רשות ועל הצדיקים אין אתה נותן לי רשות, אמר לו, הרי יש לך רשות עליהן ביום הכפורים אם יש להם חטא, ואם לאו אין לך רשות. לפיכך וכו'. 35 בפרקי דר"א: השטן. 36 בפרקי דרבי אליעזר: קפיצין, אין להם פרקים כרגליהם שיהיו יכולים לקפצם ולישב, אלא רגליהם ישרה בלא פרק קפיץ הרגל, לכן הן עומדים תמיד (רד"ל). 37 פשט המאמר אפשר לומר על בית המקדש שהיו ישראל שם רוב היום, שהיתה העבודה נמשכת כמעט כל היום וכיון שאין ישיבה בעזרה ממילא היו עומדין כמעט כל היום (שם). 38 משמעותו על ידי אחרים שממצעין ביניהם שמצוה להשתדל בזה לתווך השלום בין החולקים (שם). 39 כנא קמא רמתניתין סוף פרק קמא דשבועות שהוא רבי כברייתא (שם יד כ), שסוכר כהנים מתכפרים בשעיר המשתלח, ולא כרבי שמעון (שם). 40 שמו סמאל מלשון שמאל, כי מצפון תפתח הרעה, וצפון מצד שמאל, ושמו סמאל מלשון סמיון ועוריו, ומעשהו כל הרעות להחטיא ולקטרג ולהמית (מאירת עיניים לר' יצחק דמן עכו). 41 "כי כתיב נתתי ביד וקרינן בלשון נקבה בלא יו"ד, וכן ונתתיהו לקרי ונתתיהו" (רקאנטי כה א). ועיין מנחת שי ליחזקאל טז יט. 42 ר"ל כללו של דבר, שיש נפש לגלגל מאדים, והנפש הזאת מתפצלת לחלקים כאשר יבאר: חלקו מן האומות הוא עשיו... ועיין רבנו רבינו שמות כ כב. וברמב"ם ה"ל יסודי התורה ג א: וגלגל חמישי שבו מאדים. ועיין במורה נבוכים ג ל: אמרו בספריהם כי מאדים קצף על המדברות וכו'. 43 עיין להלן יז ז. 44 שנאמר הן עשו אחי

רמב"ן

ובחלקו עוד השידים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו, ובלשון הכתוב שעירים (להלן יז ז), כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר⁴⁴, ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוונתנו לעשות רצון בוראינו שציוונו כך, והמשל בזה כמי שעשה סעודה לאדון וציוה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו רק הכל נתן לאדון, והאדון נותן פרס לעבדו, ושמר זה מצותו ועשה לכבוד האדון כל אשר ציווהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה⁴⁵ שיספר בשבחיו ולא בגנותו. וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה' והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבוא לו מאת ה'⁴⁶, הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם⁴⁷, כענין שנאמר בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו (משלי טז לג), וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לשם, כמו שאמר יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו וגו' (פסוק י), ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל, ותרגם אונקלוס לשמא דהשם ולעזאזל⁴⁸, כי האחד לשם ה' ולא לו, והשני לעזאזל ולא לשמו של עזאזל, ומפני זה אמרו רבותינו⁴⁹ ואת חקותי (להלן יח ד), דברים שיצר הרע מקטרג בהם, ועכו"ם משיבין עליהם, לבישת שעטנו ופרה אדומה ושעיר המשתלח⁵⁰. ולא מצאו בקרבנות תשובה לעכו"ם עלינו, כי הם על אישי ה', אבל בשעיר המשתלח ישיבו עלינו, כי יחשבו שאנו עושים כמעשיהם, וכן בפרה אדומה מפני שהיא נעשית מחוץ למחנה וענינה דומה לענין שעיר המשתלח להעביר רוח הטומאה, כענין שנאמר בעתיד, את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יג ב), ומזה תבין טעם כיכוס בגדי המשלח את השעיר לעזאזל⁵¹ והשורף את הפרה⁵², ומה שהזכירו רבותינו⁵³ בכיכוס הבגדים של פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. והנה רמז לך ר"א שתדע סודו כשתגיע לפסוק ולא יזכרו עוד את זבחייהם לשעירים (להלן יז ז)⁵⁴. והמלה⁵⁵ מורכבת⁵⁶, וחבריה רבים. והנה הענין מבואר, זולתי אם תחקור מהענין לשכלים הנבדלים ולרוחות בקרבן, וזה יודע ברוחות בחכמת נגרומנ"ס⁵⁷ ויודע גם בשכלים ברמזי התורה למבין סודם, ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היווני⁵⁸ אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו,

איש שעיר (בראשית כז יא), וגם אומתו נקראת שעיר שנאמר והיה ירשה שעיר אויביו (במדבר כד יח). 45 מן הסעודה ההיא (רקאנטי). 46 כי אילו היה הכהן מקדיש אותן בפה ואומר עליהן זה לה' וזה לעזאזל היה משוה ענין לענין, והיה הענין כעין עבודה לעזאזל, ולא יתכן להעשות כן, אבל עתה שהיה על פי הגורל הנה השם יתברך נותן השעיר ההוא לעזאזל ומאתו בא אליו, והוא יבחר ולא אנו (רבנו בחיי). 47 ע"פ ישעיה לר יז. 48 גורל אחד לה': לשמא דהשם, אבל וגורל אחד לעזאזל לא תרגם לשמא דעזאזל אלא רק לעזאזל. 49 תו"כ אחרי פרק יג י, ועי' עוד יומא סו ב. 50 בתורת כהנים: כגון אכילת חזיר ולבישת כלאים וחליצת יבמה וטהרת המצורע ושעיר המשתלח. וכן ביומא סו ב. 51 להלן פסוק כו. 52 במדבר יט ח. 53 זבחים פג א. 54 כי אם תספור ממלת עזאזל ל"ג פסוקים יגיע סוף המספר עד ולא יזכרו, וזהו שכיוון כמה שכתב: ובהיותך בן שלשים ושלש תדענו. 55 עזאזל. 56 כיוון למה שכתב הרד"ק בשרשים שורש עז: עזאזל, מלה מורכבת מן עז ואזל, ונקרא ההר כן לפי שהעז היה הולך לשם, ותרגום הולך אזל. 57 "מלה זו מורכבת משתי מלות, נגר, ר"ל דבר הניגר כמים הניגרים, ומנציא הוא שם ההקטרה שמקטרים המכשפים ומשכיעים השרים. ואני שמעתי פירוש אחר, כי נגרים שחור בלשון לעז, ועל כן קורין לחכמה זו בלשון אשכנז שווארץ קונשט, והכי היה בזמן הכופרים שקיטרו לבעלים ועשתרות כדם האדם שהוא יותר מקובל בעיני השדים מדם אחר" — ציוני. 58 אריסטו.

וישלח י' וישלח יעקב מלאכים לפנ' אל-עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם-לבן גרתי למימר. כדן תימרון. לרבוני לעשו. כדן אמר עבדך יעקב. עם לבן גרתי.

(רס"ג לב (ד) מלאכים, שלוחים. שעיר, אלשראה.

(ה) ויצו אותם לאמר, צוה אותם ואמר להם כה תאמרון. והשלוחים לא ידעו דאגתו של יעקב. עם לבן גרתי, כאשר ידעת במצות אבי ואמי. שלא יחשוב בשבילי ברח. ואחר, כמו נאאמר כמו נאקב את יעקב (מלאכי א ב) כמו נאאקב, וכן נאכל¹ נאמר². חסרון אל"ף של יסוד.

1 לעיל ג יב. כז לג. 2 לעיל כד לט. להלן מב מה.

(ד) וישלח יעקב מלאכים, מלאכים ממש¹. ארצה שעיר, לארץ רש"י שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה².

(ה) גרתי, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכת אביך שברכני: הוה גביר לאחריך (לעיל כז כט), לא נתקיימה בי³. [דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים]⁴.

1 ב"ר עה, ד. כרבנן דאמרי מלאכים ממש. 2 יבמות יג, ב. 3 תנחומא בבור וישלח ה. [4] כד"ד ליתא.

רמב"ן נכתבה הפרשה הזאת להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו, וישלח מלאך ויצילוהו, וללמדנו עוד שהוא לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכלתו. **יש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחז בדרכו של צדיק, שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהנצל, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר¹.**

(ד) אל עשו אחיו ארצה שעיר, כעבור היות נגב ארץ ישראל על ידי אדום ואביו יושב בארץ הנגב, יש לו לעבור דרך אדום או קרוב משם, על כן פחד אולי ישמע עשו, והקדים לשלוח אליו מלאכים לארצו. וכבר תפסוהו החכמים על זה. אמרו בבראשית רבה² מחזיק באזני כלב (משלי כז יז), אמר לו הקב"ה, לדרכו³ היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב⁴ דעתי גם זה ירמוז כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בכרית עם הרומיים⁵, ומהם שבאו ברומה והיא היתה סבת נפילתם בידם⁶, וזה מוזכר בדברי רבותינו ומפורסם בספרים⁶.

(ה) כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב, צוה אותם

1 בפסוק ט. 2 עה ב בשנויים. 3 עשו הלך לדרכו ולא עלה על לבו כלל להתגרות ביעקב, אלא שיעקב עוררו עליו בהיותו משלח לו שלוחים דרך הכנעה. (עץ יוסף). 4 ע"ז ח, ב: עד דשתפניהו לישראל בהדיהו. וע"ע בספר החשמונאים א, ח. מיתיהו שלח לרומא לכרות ברית אהבה ושלום אתם. 5 ע"י להלן בס' בחוקותי (כו, טו) ד"ה להפרכם: כי הלך אנריפס המלך בסוף בית שני לרומי וכו'. 6 ע"ש בס' בחוקותי שמוכר "ספר הרומים".

מהר"ם לב (ה) עם לבן גרתי, גרתי ב', ואידך אויה לי כי גרתי משך (תהלים קכ ה) לומר בשביל שיעקב החניף לעשו והיה ירא ממנו דכת' כה תאמרון לאדוני לעשו, וקראו אדוני והחניפו, לכך ישראל גרים ודרים בין עשו בגלות, כי יעקב לא היה לו לירא מפני עשו ולהחניף את עשו. שהרי כבר הבטיחו הק' דכת' [ו] הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך (לעיל כח טו).

חזקוני (ד) וישלח יעקב מלאכים, כתרוממו: איגדין, שלוחים¹. ארצה שעיר, שהיתה מתחלה משל שעיר, וכשנשא עשו את אהליבמה ירש בה ארץ שעיר, כי היתה בת ענה בת צבעון² בן שעיר החורית³, והיה עשו הולך ובא שמה אצל נשיו ולבו נמשך אחריהן

1 ע"י רש"י וראב"ע. 2 להלן לו ב. 3 שם כ.

(ד) וישלח, הנה ידענו כי ארץ אדום בין חרן ובין ארץ ישראל¹, ראב"ע וזאת תשובה על הגאון שאמר כי סיני ושעיר ופארן סמוכים הם². ואלה המלאכים הם מעבדיו³.

(ה) כה תאמרון לאדוני, אמר כן להם עד שיתברר אצלם שהוא אדוניו וידברו עמו בדרך מוסר העבד. ואחר עד עתה, האל"ף סימן המדבר⁴, והנח הנעלם שהוא אחריו תחת אל"ף השרש⁵ וכן אני אהבי אקב (משלי ח יז)⁶ כי כבוד על הלשון להוציא ב' אלפין. והוא מהבנין הקל.

1 שהרי בדרכו מחרן לארץ ישראל הוא הוצה לעבור דרך ארץ אדום. 2 בדרום ארץ ישראל. ונזכרים ביחד בהיגלות ה' במעמד הר סיני בדרבים לג, ב. 3 בחר מעבדיו אנשים ראויים למלאכות—לשליחות זו. 4 ולא אל"ף השורש של אחר. 5 הצירה שמתחת הא' הנקרא כאילו היתה אות נחה נעלמת, נסתרת אחריו בא במקום א' השורש. 6 במקום: אקב. גם כאן במקום: נאאקב.

(ד) וישלח יעקב מלאכים, אף על פי שהבטיחו האל כמה פעמים רד"ק היה מפחד מאחיו, כי בכעס היה עמו כשנפרד ממנו והיה מפחד ממנו שמה יגרום החטא כמו שכתבנו בראש פרשת ויצא¹, ושלח לו מלאכים מאנשיו לפניו שיבוא הוא למצוא חן בעיניו. ארצה שעיר, כי שמע כי שם היה, אבל לא היה שוכן שם עם ביתו, כי בארץ כנען היה ביתו עדיין, כמו שכתוב ויקח עשו את נשיו וגו' (להלן לו ו). שדה אדום, ארץ² אדום וכן לגור בשדה מואב³ (רות א א).

(ה) ויצו אתם לאמר, צוה אותם לאמר זה, שאמר להם כה תאמרון, בזה הלשון יספרו שיאמרו לו כן צונו יעקב שנאמר לך: כה תאמרון לאדני לעשו וגו', לפיכך אמר: לאדני לעשו⁴.

1 לעיל כח ח. 2 השוה ספר השרשים (שדה): נאמר גם כן על הארצות. 3 בכ"י: אדום, ותקנתו ע"פ הנד', וכ"ה בספר השרשים שם. 4 דאל"כ למה היה צריך לומר לשלוחיו "לאדני", אלא וראי כוונתו שיספרו לעשו שאמר כן.

(ד) וישלח יעקב מלאכים, לדעת מה בלב אחיו, לדעה מה יעשה ספורי לו. ארצה שעיר שדה אדום. אל גליל שעיר, לאותו החלק ממנו שהיה דר שם אדום, כי אז לא כבש עדין את כל החורי יושבי הארץ¹.

(ה) ואחר עד עתה, לפיכך לא באתי להשתחוות לך עד עתה.

1 לפני שכבשה בני עשו, ראה לו ח וכו', דברים ב יב, והשוה חזקוני.

צריכה סמיכה וידידי ומחן דמים ואימורין למזבח. ובשני שעירי יוה"כ אנו רואים דבר משונה. שהחטאת הפנימית אין עליה וידוי, רק מזין את דמה על הכפרת ועל הפרכת ומזבח הזהב ומקריבין את האימורין על מזבח החיצון (את כל השעיר שורפין מחוץ למחנה כדין חטאת, שהובא דמה בקדש); לעומת זאת השעיר השני, המשתלח לעזאזל, אין בו לא שחיטה ולא מחן דמים והקטרת אימורין, רק הוידוי של אהרן על עונות כ"י הוא על ראשו (וסמך אהרן את ב' ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו — פ' כ"א). ומוזה אנו רואים, ששני השעירים הם שנים שהם אחד. ועבודות שניהם משלימות לעבודות חטאת א': הפנימי במחן דמים והקרבת אימורין, והשעיר החיצוני בזה שעליו אומרים את הוידוי, והטעם לזה א"ל, שמכיון שהחטאת הזאת מכפרת על קלות וחמורות, על שוגג ומזיד ולא על של יחיד, רק על של כל ישראל, א"א ה' לתת את כל העונות האלה על ראש שעיר א' ולהקריבו לה' חטאת. כי נפש זוהמתו, ולכן צונו הבי"ת לקחת ב' שעירים, שהא', שמביאים את דמו בקודש, מסייע לחברו לכפרת כל העונות, והשני שעליו נותן אהרן את כל עינות כ"י נשלח לעזאזל.

(ו) לפני ה' פתח' א"מ. ולהלן נאמר: "על האש לפני ה'" (פ' י"ג) והיינו בקה"ק. ורי לך שהעזרה נקראת ג"כ "לפני ה'", כמו קודש הקדשים, והיינו בערכים שונים. (ח) גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל. ע"י מה שכתבנו בזה לעיל יד—ה.

(ט) ועשהו חטאת. שיעשה בו מעשה חטאת, היינו זריקת דמו (בקה"ק) והקטרת אימוריו על מזבח החיצון.

(י) לכפר עליו. להתודות עליו כל עונות כ"י. וע"י מה שכתבנו מזה בפסוק ה', שב' שעירי יוה"כ משלימין זא"ז ועל שניהם יחדיו עושים את כל הפעולות, שצריך לעשות בחטאת. ומצינו לר"י שאמר, מת המשתלח ישפך הדם, נשפך הדם ימות המשתלח (יומא ס"ב ות"כ) ובהתוה"מ הוסיף, שהשעיר הפנימי (מלבד תעודתו לכפר על טומאת מקו"ק) מכפר על החיצון, ר"ל עוזר בכפרתו, ולפיכך נאמר כאן: "לכפר עליו" ולא "בו" ע"ש. הרי שב' השעירים יחד הם חטאת א'.

יעמד חי, וכן נאמר להלן: "והקריב את השעיר החי", "וסמך אהרן את ב' ידיו על ראש השעיר החי" (פ' כ' וכ"א), היינו שג' פעמים נזכר השעיר המשתלח בתואר "חי" לפני כלות הוידוי ונתינת העונות על ראשו, וכולן לדרשות, כמבואר בת"כ. אבל נפלא הדבר, שאחרי שנתן עליו אהרן את כל עונות כ"י, הזכר השעיר הזה ג"כ ג' פעמים: "ונתן אתם על ראש השעיר", ונשא השעיר עליו", "ושלח את השעיר" (פ' כ"א, כ"ב) ורק בשם "שעיר" לבד, ולא נאמר בו "החי", אע"פ שעדיין חי הוא אז? ומכאן רמז, שצריכים להשתדל להמית את שעיר המשתלח (שלא יהי' אחרי נתינת העונות על ראשו, חי), דבר שלא נזכר מפורש בתורה, כהערת חרשב"ם, ורק מפ"י השמועה למדנו זאת. אבל אפשר למצוא בזה גם רמז לדברי חז"ל, שרשעים בחייהם קרואים מתים (ברכות י"ח), שמכיון שנתנו על ראש השעיר את כל עונות כ"י ופשעיהם לכל חטאתם, הרי הוא כמת ואין לתארו עוד בשם "החי", כמו שתארו אותו טרם שנתנו עליו את העונות.

והפעולה היא פועל עוז, כיון שמחילה נעשה בספק, משא"כ גוי החוטא שסתמא אינו מעוהד להחגייר ה"ל חוטא בהחלט א"כ אף כי ישוה ויחגייר לא מהני, כוללפ"ד.

והנה השטן מחליט דר"ה כי חטאו ישראל, וצבוא יר"כ ומתוודים ושבים אלגלי מלתא למפרע כי לא חטאו כלל, והנה הוא דבר סרה עליהם, וכל המדבר על חצירו כך ענשו אחת דתו כנ"ל שיחולו עונותיו על ראשו, ולכן נועל כל עונותיו ונחטו על השטן, וא"ש. וצמדת הזה פרשו תשליך צמולות ים כל חטאתם, תתן חמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותיו מימי קדם [מיכה ז'], פי' דהתוס' נתחבצו איך חמירין זכור לנו ברית אברהם ב' ה' חמירי צמ"ש שנת [ג"ה ע"ה, וע"ש צמ"ש ד"ה ושמואל] חמה זכות אבות, ונפ"ד דלשעבר היינו אגחיו כדא"ס להבן על עצמנו ונשאר לנו זכות אבות לרומם קרננו ולחיותנו עליון על כל גויי הארץ, חמ"ס עתה צמ"ה חמה מלפועל כל זאת כי אין אנו כדא"ס להבן על עצמנו ודי לנו שזכות אבות יגן עלינו לתת לנו מחי' בקרב העמים, חמ"ס לפי כנ"ל כשהקצ"ה יתן כל העונות על הס"ס אזי ישאר זכות אבות כמו שהיתה מימי קדם, וצמ"ה [מ"ס ר"ה] מפרש מולות ים הוא הס"ס ע"ש, והיינו תשליך צמולות ים כל חטאתם על הס"ס, ועי"ז תתן חמת ליעקב חסד לאברהם כאשר נשבעת מימי קדם כנ"ל לרומם קרננו כנ"ל.

בחזור להנ"ל לפרש פסוק תנה עון על עונם, דהנה צדוק אורי וישעי אשר לנו בפסוק אל תע צחף עבדך כתבנו, דבכגון זה אין הקצ"ה מחשב עונות של המדובר להמדבר עליו כשיהי' עי"ז רשע, משום שעי"ז יצוא לדין בגיהנם עמ"ש שם, והנה צמ"ע כי צמח"ד [ח"צ פכ"ה] דה' דהלדיקים גמורים נכחצים לחיים היינו לחיי עה"צ ורשעים למיתה נלחית, ועי"ז אפשר שימות הלדיק ויחי הרשע, דאדם נדון בכל יום והאי בלדיק דיינין ל' שהרי צר"ה הסכימו עליו שהוא לדיק ועי"ז מודקקים עליו כחוט השערה, משא"כ כשהחליטוהו נרשע לא ידקדקו עליו ונמלא חוטא נשכר, ועי"ז התפלל דוד תנה עון על עונם, עון שלו יותן על שונאיו שדברו עליו, ואל יצאו צדקתך שאתה עושה עם אנשים כאלו, הם אל יצאו צדוקתך הלדקה, ימחו מספיק של רשעים שלא ירוויחו, התפלל שלא יגרסו עון שלו לעשותן רשעים לענין שירוויחו שלא ידקדק עמם כנ"ל וק"ל.

תהלים [ז"ח'] ועדת לאומים תסובבך ועליה למרום שובה, ה' ידין עמים שפטי ה' בלדיק וכחמי עליו. יש לדקדק למה דוקא לאומים שפירושו מלכים [כע"ז ז'], צ' מאי צעי הכא הנהו מלכים ומאי ועליה למרום שובה, ג' מאי מדקדק שידין עמים וישפוט אותם בלדיק, ממ"י אי לא חטא ילא נקי ואי חטא מאי מהני ל' לדיק כיון שחטא ג"כ, והני עמים מאי צעי הכא. הנה אחז"ל [ר"ה ע"ז]. מלך וליצור מלך נכנס תחלה לדין מצי' טעמים, חדא דלאו אורח ארעא למיקם מלכא מאצראי, והטעם השני מקמי דליפוש חרון אף. ולע"ד יש נפקותא צין טעמים אלו, דלכאורה דוקא אם המלך הוא רשע כמו העם אז שייך מקמי דליפוש חרון אף, אבל אי המלך לדיק גמור והעם רשעים אזי עוב יותר לשפוט העם תחלה שכנגד מעשיהם ועלו מעשיו יותר, כמו שמצינו צמ"ה ג כמה פעמים צקרא גבי אברהם ולוע ואלי עם הצרפית וכדומה, רק אפ"ה איכא טעם הראשון דלאו אורח ארעא, וא"ל שימחול המלך על כבודו, דקיי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול [קידושין ל"ב:], ויש עוד נפקותא דהיפך, כשדנים כל המלכים ומסתמא המלך

שהשטן אומר להקצ"ה צר"ה ישראל עמך גנבים הם, וחזן לעניינינו עי"ד פשוט י"ל בפשוטו, על חטא גניבה ממש קאמר, משום דהשטן לא די לו שמקטרג לבדתי צנות בית ה' ורומם קרן משיחנו, כ"ה גם לשולל מאתנו מעט מחציר אשר נשאר בידנו לבדתי תת לנו חנינה ח"ו, וקיי"ל המוליד מחצירו עליו הראי' וקשה להוליד דבר מיד המוחזק, חמ"ס גנב אין לו חזקה [ע"י צ"צ מ"ז ע"ה] לכן מראה באלבט על חטא גניבה כי רובם בגזל [שם קס"ה]. ואמר גנבים הם ואין להם חזקה. חמ"ס לעניינינו יוצן עי"ד הללה, צמה שמואל החטאים שלא במקום המעשה כאלו גנבו זה מזה, שחטא ראובן נמלא אלל שמעון על שדבר עליו ושל לוי אלל יהודה. ועי"ד זה אני מפרש עי"ד הללה מה דקרו ל' לחג הסוכות ראשון לחשבון עונות, כי כל זמן שעונות כל איש ואיש נכבד במקומו הראוי לו, לא נקרא חשבון עונות, כי לא יתואר בתואר חשבון כ"ה בדרך הנוטלים מזה וגו' חמ"ס לזה וימחה החנוני אלל זה, ועי"כ נקרא חשבון עונות כיון שאינם באגודה א' והעונות חוזרים חלילה מזה לזה כנ"ל, זהו עירוב חשבון ממש. והנה העסק בקניית ארבעה מינים ועשיית סוכה מצטלות המחלוקת, שכל פרי ד' מינים הוא להיותן נאגדים אלו עם אלו, ומכפרים אלו על אלו, ופירשנו עי"ד הללה פסוק [תהלים כ"ו] שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מצחך ה', וגדרש צמח"ל [ויק"ר ל'] ארחץ בנקיון כפי על קיחת ד' מינים, והנה נמשלים ערבות לרשעים גמורים והבדס והלולב לצינונים כידוע מהפייטן [צסילוק ליום א' דסוכות המחחיל אקחה בראשון] שיש בהם טעם ולא ריח או ריח ולא טעם, והאחרון ללדיק גמור, הנה כי כן כולם נאגדים בלתי יתפרדו, כי גם הצינונים האמורים כשיצאו לחצרות הרשע יתחברו ולא יתפרדו ויעשה כמעשיהם ג"כ, חמ"ס הלדיק הגמור בקושי שיתחבר עמו צמ"כ ולא זולת כלל כ"ה זה פונה לבתי מדרשו וזה לבתי ערעולות, והיינו שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב, אבל מה שארחץ בנקיון כפי ליעול ד' מינים ולהתחבר עם הרשע היינו רק נסובב מצחך ה' ולא צמק"ה. ולכן נלפ"ד טעם נכון שפטורין הנשים מסוכה ולולב אע"ג דחייבות צמ"ה משום שהי' צדוקתן הנם, והכ"ה הכא כמ"ש חס"י [פסחים ק"ה ע"ב ד"ה היו], אבל לפי הנ"ל א"ש, שעי"כ סוכה ולולב הוא לעשות שלום כי גם סוכה נקראת סוכה שלום עי"י שני"ה ואין חצורן נאה עי"י פירש"י בפסוק ושם אמו שלומית צת דברי נמטה דן [ויקרא כ"ד], ועי"י מ"ש ר' יונה בצרכות [מ"ה ע"ה] טעם שאין מזמנים על הנשים, והנה כל ד' ימים שעוסקים צמ"ה הזאת יש להם שלום זע"ז ואין כאן חשבון של כנס, אך ביום הראשון של חג שבהגבהה בעלמא יי"ה וכן ישיבה סוכה אין כאן חיוז אלא לילה הראשונה כזית א' בלבד, עי"כ מכאן ואילך שייך מחלוקת, לכן מתחיל לחשבון עונות כנ"ל.

גם פירשנו עד"ז מה דאחז"ל [ויק"ש אחרי ע"ז] ונשא השעיר עליו את כל עונותם, שהקצ"ה מביא כן עונות ישראל על ראש של שר של אדום, והטעם לפע"ד כשנצין מדאחז"ל [יצמות מ"ח:] מ"ע גרים צמ"ז מעונים מפני ששהו לבוא תחת כנפי השכינה, ולריך להצין הא מכיון שנחגיגו ועשו תשובה, נחכפרו ונעשה זכויות מעונותיהם דלמפרע ומ"ע המה מעונים. ועי"כ נלפ"ד דהו נאמר דוקא בישראל החוטא שחלל חטאו ספק הוא אם לא ישוה, כי סתמו שישוה לבסוף ועי"כ אינו חטא בהחלט עד שימות בלא תשובה ואז הוצרך הדבר למפרע כי אותו המעשה